

STAROSTI PRIJAZNA MESTA IN OBČINE

ZA STAROSTI PRIJAZNA MESTA IN OBČINE JE ODLOČILNO SODELOVANJE

Pogovor Ane Ramovš s prof. dr. Thilbauldom Moulaert

Gospod prof. Thilbauld Moulaert, s svojim delom ste eden najvidnejših strokovnjakov za starosti prijazne skupnosti (občine, mesta) po Evropi. Kakšni so uspehi pri uvajanju tega svetovnega programa v času staranja prebivalstva?

Koncept Starosti prijaznih mest in občin je nastal v raziskovalnem okolju. Še danes je močna točka tega programa raziskovalni del in z raziskavo povezana razprava. Poleg tega daje legitimnost vstopu v mrežo starosti prijaznih mest in občin odločitev politične stranke ali organa, ki so jo v skupnosti izvolili ljudje. Vendar zame ni uspeh, kadar so nato v proces vključeni samo ljudje ene politične stranske ali samo ljudje, ki nimajo kritične distance do lokalne politike. Lahko se zdi kot uspeh, lahko se doseže velika enotnost, vendar je v resnici izpuščen pravi glas ljudi; zame je to navidezna participacija (tokenizem).

Nadalje se pri samem delu, posebej tam, kjer so modeli uspešni, velikokrat pozabi omeniti, da je nekaj obstajalo že pred uradnim uvajanjem Starosti prijazne skupnosti. Na primer skupina starejših ljudi, ki se je srečevala, povezovala in pogovarjala, raziskava na tem področju ali kaj drugega. Zame je to nevidna točka, ki jo ljudje praviloma ne opazijo. Ne pravim, da je uvajanje programa starosti prijazne

skupnosti brez predhodnega dela nemogoče. To se vidi iz primera Občine Treviso v Italiji v našem TAAFE projektu (2022). Vendar imajo uspešni modeli uvajanja večinoma zgodovino, ki se je začela pred očitnim modelom dobre prakse.

Pri Starosti prijaznih mestih in občinah je v središču sodelovanje, torej soustvarjanje ali koprodukcija, ki pa ni le stvar skupnosti, ampak tudi institucij in politične moči. Sprva je koncept tega programa temeljil na šibkem modelu institucije, samo na nivoju lokalne skupnosti. To se je spremenilo s poročilom leta 2005-2015. Tedaj je s prehodom iz aktivnega k zdravemu staranju model vključil tudi institucije na državni ravni (kot je na primer Ministrstvo za zdravje). Zato bi rekel, da je zaradi tega zdaj več možnosti za raznolikost, za različne priložnosti.

Zadnja pomembna točka uspešnih modelov je močna vloga občinske uprave. V svoji knjigi opisujem vlogo mediatorja aktivnega, zdravega staranja. To je oseba v občinski upravi, ki poveže ljudi, da delajo skupaj, ki spodbudi ljudi k delu za skupno dobro. Velikokrat je skoraj nevidna v svoji vlogi, vendar povezuje in poganja dogajanje. Praviloma so to ženske, vendar ne vedno. Res je značilno, kako so ti znali pripraviti ljudi do tega, da so delali skupaj, povezati ljudi, ki niso navajeni sodelovati, in jih pripravili do tega. Če takega mediatorja vzamete iz okolja, program ne deluje več. Lahko imate javno politiko, lahko imate starejše ljudi, lahko imate administrativno podporo, vendar je uspeh odvisen od vloge, morda od osebnosti tega

mediatorja – nimam podatkov, da bi lahko potrdil eno ali drugo.

Gospod prof. Thilbault Moulaert, Vi imate veliko izkušenj s starosti prijaznimi skupnostmi po Evropi: s kakšnimi težavami so se srečevale tiste občine in mesta, ki dosegajo pri uvajanju programa najboljše rezultate?

Prva težava je ta, da je na začetku procesa praviloma težko razumeti, za kaj pravzaprav gre. Uvajanje programa ima namreč veliko vidikov, je interdisciplinarno delo, ki vključuje veliko različnih deležnikov in pogledov. Vendar je na začetku in velikokrat tudi kasneje nemogoče delati na vsem in upoštevati vse. In tako se ljudje velikokrat počutijo ogrožene, ker ne razumejo vloge drug drugega. Ali pa se pri uvajanju programa čutijo celo napadeni, mislijo, da kritiziramo njihovo delo, ker na primer ne upoštevajo stališč starejših ljudi. Nerazumevanje in občutek ogroženosti tako predstavljata prvo veliko oviro.

Druga težava ali morda skušnjava Starosti prijaznih mest in občin je skupna vsem mednarodnim programom in sicer gre za željo dobiti štampljko – privlačno, priznano ime. Občina ali mesto se v tem primeru angažira le zaradi prepoznavnosti, ne pa iz želje ali potrebe delati na razvoju starosti prijazne skupnosti. Takšna drža je hinavska. Se pa kar hitro prepozna, kdaj neka občina ali mesto dela le zaradi imena, tako da je ta kritika enostavna.

Tretja težava je, da ni prave regulacije nad tem, kaj je starosti prijazno kot program. Če se želiš vključiti, moraš upoštevati pravila, vendar so ta pravila res mehka. Poleg tega gre za različno poznavanje programa. Najdeš lahko zelo različne aplikacije. Mislim, da je to, kar počnete v Sloveniji

zelo zanimivo in pravzaprav pomembno tudi na dolgi rok.

Lahko se zgodi, da ljudje to uporabijo le za zaslužek; da privatni svetovalci pridejo in rečejo mestu ali občini: »Lahko vam pomagamo, da postanete starosti prijazno mesto ali občina.« Plačate jim neko svetovanje, potem se oni odločijo, kaj morate storiti in zahtevajo ponovno plačilo za naslednji korak in tako naprej. V eni od držav se je to dogajalo. Vem, da se je to sedaj spremenilo, ampak bilo je tako. In to ni ne delo z ljudmi, ne nekaj za dolgi rok, ne starosti prijazno – to je le za zaslužek.

Morda še ena težava je, če starejši ljudje program obdržijo zase. Čeprav so aktivno vključeni, tega ne bi označil kot uspeh. To smo videli pri projektu TAAFE. V eni od držav se je zgodilo to, da je ostalo le pri starejših. Torej ni bilo zamisli, da bi delili proces, delo in rezultate z drugimi zainteresiranimi in da bi sčasoma spremenili lokalno politiko, kar bi omogočalo, da vključevanje starejših poteka še naprej na tak način. Tega ne razumem kot uspeh.

Zadnja težava so viri – finančni in človeški. Za izvajanje programa starosti prijaznih mest in občin je potrebno oboje. Finančni viri so pomembni za izvajanje aktivnosti, vendar so hkrati tudi le orodje, po katerem je potreba različna, glede na to, za kakšno vrsto dejavnosti se odločiš. Poleg tega včasih ljudje rečejo, da ne morejo začeti, ker ni sredstev. Denar je pomemben za usmerjanje ukrepov. Hkrati je velikokrat tudi obratno, če jasno veš, kaj hočeš narediti, se marsikdaj najdejo tudi sredstva. Pri človeških virih pa je težava v tem, da koordinator ali mediator v občini dela preveč stvari. Velikokrat namreč član občinske uprave, ki dela na področju

Starosti prijaznih mest in občin, dela tudi druge stvari in je preobremenjen z drugim. Tako se stvari ne morejo razvijati. Posebej manjše občine nimajo ne finančnih ne človeških virov, da bi se lahko posvetile temu. Da dobijo nekaj teh virov ali da vidijo pomembnost tega dela, včasih pomaga, če uporabijo ime Starosti prijaznih mest in občin kot krovni koncept. Vendar v tem primeru tvegajo, da bodo šli z razvojem v vse smeri naenkrat, da si bodo naložili preveč. In tako se lahko zgodi, da član občinske uprave zadolžen za to področje, ki je odločilen za razvoj, postane preobremenjen in izgori.

Gospod prof. Thilbault Moulaert, kot uveljavljen evropski strokovnjak za starosti prijazne skupnosti sodelujete z nami v evropskem projektu TAAFE. Kaj je glavni prispevek tega projekta k učinkovitosti programa starosti prijaznih skupnosti?

Glavni prispevek modela TAAFE je konkretnost. Skoraj vse ostalo je v bistvu enako modelu Starosti prijaznih mest in občin: ocena potreb, koncept, akcijski načrt, vključevanje ljudi, evalvacija. Od povsod, kjer smo model implementirali, smo slišali: »TAAFE model je konkreten, pri svojem delu vidimo, kje smo in kaj smo naredili.« In ta konkretnost je prišla z razmislekom, pogovorom. To vemo tudi iz odziva, kritike ljudi, ki so med uvajanjem modela včasih rekli: »Ves čas govorimo. Potrebujemo dejanja, akcijo!« Vendar je bil ta pogovor potreben. V enem od primerov so želeli priti neposredno k dejanjem, hoteli so narediti veliko spremembo, evalvirati vse na začetku – na začetku so šli prehitro in zato ni rezultata, ki bi ga želeli, preprosto se stvari niso izšle. V nasprotju

s tem smo v Sloveniji in Italiji lahko sledili razpravi in včasih se je smer razmišljanja ter implementacije ravno zaradi pogovorov spremenila. Tako da pri TAAFE modelu ne gre za konkretnost na eni in refleksijo na drugi strani, ampak za kombinacijo obojega.

Drugi prispevek TAAFE modela je mogoče ravno to navidezno protislovje med fleksibilnostjo in sistematičnim sledenjem modelu. Čas implementacije modela TAAFE v teku projekta je bil zelo kratek, eno do dve leti. Ampak v resnici so imeli ljudje – ker smo se osredotočili na eno stvar in ker smo jim dali jasna pravila, kaj morajo narediti korak za korakom – možnost, da si vzamejo čas. In večina jih ni šla prehitro, ampak si je vzela čas za razmislek, pogovor. Tako so lahko znotraj začrtanih metodičnih korakov fleksibilno prilagajali svojo smer. In to je rodilo uspeh. Pri tem je bila pomembna tudi že omenjena konkretnost ter časovno ravnotežje med razmislekom in akcijo. Mislim pa, da je vlogo odigrala tudi mednarodna ekipa metodikov. Ti so se na dva tedna redno srečevali preko spleta, se učili korakov, predvsem pa so drug od drugega dobili zagon, navdih in podporo. To je bilo možno tudi zato, ker se je med njimi spletlo zaupanje. Njihovi koraki niso potekali povsem sočasno, vendar je bilo videti, da so ob izkušnjah drugih poglobili željo tudi sami izvesti svoje stvari dobro in kadar so imeli težave, so lahko slišali, da jih imajo tudi drugi. Misel: »V redu je, ne skrbi, tudi oni so imeli težavo in so našli rešitev, tako da jo bomo našli tudi mi« jih je podprla in jih spodbudila k iskanju rešitev.

Kar zadeva mednarodno primerjavo, se sprašujem, kaj je povsod drugače in kaj ne. Izbirajo različne ukrepe in v lokalni

akcijski skupini so različni deležniki, zato je vedno drugače. Glede znanja o tem, kaj je starosti prijazno in programa SZO – pa naj gre za majhne skupnosti ali večja mesta – opazimo na začetku veliko raznolikost. Postopek je enak, a prilagojen vsakemu primeru. In prav to je zanimivo: konkretnost je mogoče prilagoditi lokalno, hkrati pa ugotavljamo pomembnost nekaterih univerzalnih elementov: na primer trojke in lokalne akcijske skupine. Trojka menim, da je ključ, da proces dobro deluje, lokalna akcijska skupina pa je prostor za razširitev in nekoliko bolj odprto razpravo, da bi našli konkretne ukrepe. Morda je to jezik,

o katerem smo rekli, da ustvarja učljivo skupnost in je po eni strani simbolem, odvisen od lokalne skupnosti, od tega, kako daleč je, po drugi strani pa univerzalen. Jezik konkretnosti, izmenjave idej z različnimi ljudmi in sklepanja kompromisov je povsod enak.

Zanimivo se mi zdi, da pri ustvarjanju modela niste želeli obtičati pri organizaciji, ampak ste začeli od temeljev. Prvo vprašanje Marte Grčar je bilo: »Kaj za vas pomeni starosti prijazno okolje?« To je bilo tako preprosto. Hkrati zaradi metodoloških korakov ni ostalo abstraktno, bili smo namreč priklenjeni na konkretnost.